

Zdeněk Veselý

*Smlouvy,
paktů,
dohody*

Slovník mezinárodněpolitických
a diplomatických aktů

Smlouvy, paktů, dohodů

Slovník mezinárodněpolitických
a diplomatických aktů

Zdeněk Veselý

*Smlouvy,
paktů,
dohody*

Slovník mezinárodněpolitických
a diplomatických aktů

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Copyright © Zdeněk Veselý, 2020
Cover © Žaneta Kortusová, 2020
Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2020

ISBN 978-80-7557-968-3 (print)

ISBN 978-80-7557-938-6 (ePub)

ISBN 978-80-7557-939-3 (mobi)

ISBN 978-80-7557-940-9 (pdf)

Úvod

Předkládaná publikace je koncipována jako přehledná příručka pro zájemce o mezinárodní politiku a diplomacii. Jedná se o pokus uceleně a přehledně slovníkovým způsobem sumarizovat problematiku nejvýznamnějších mezinárodních konferencí, aliancí, dohod, smluv a dalších aktů v dějinách mezinárodních vztahů s těžištěm ve 20. století a vyplnit tak mezeru v dosavadní produkci. Publikace tak zahrnuje problematiku, kterou autor v souvislém výkladu a v širším kontextu zpracoval v rámci svých publikací *Mezinárodní vztahy v zrcadle dějin*, *Diplomacie – teorie, praxe, dějiny* a *V silokřivkách mezinárodních vztahů*.

Protože se jedná o přehledné zpracování, publikace pochopitelně neobsahuje vyčerpávající výčet a rozbor všech reálií z výše uvedené problematiky, ale jen ty, které jsou považovány v průběhu dějin i současnosti mezinárodních vztahů celosvětově, celoevropsky či alespoň v určitém regionu za nejdůležitější.

Při zpracování jsem si byl vědom složitosti při formulaci názvů hesel a z toho plynoucích jejich řazení. Komplikované to bylo například v případech, kdy daný akt je v literatuře formulován pod rozdílným názvem s identickým obsahem, například *mírová smlouva* nebo *mír*. Jindy je zase daný akt znám podle zúčastněných signatářských stran obecně (například *Sovětsko-německý pakt o neútočení*) či podle konkrétních signatářů (v souvislosti s předchozím konkrétně *Pakt Ribbentrop-Molotov*) nebo podle místa jeho uzavření (například *Moskevská mírová smlouva* v případě *sovětsko-finské mírové smlouvy*). Řada aktů nese stejný název nebo opakované místo jejich uzavření, ač tyto nejsou identické (například *sovětsko-americká dohoda* či *Pařížský mír*). Nakonec jsem zvolil formulaci názvů podle toho, jak jsou tyto akty víceméně běžně a převážně označovány v literatuře, ač to ve svém celku nevede k vyčerpávajícímu a striktně logickému členění, které by podle mého názoru vzhledem k rozsahu publikace orientaci zas tak výrazně neusnadnilo. K tomu snad poslouží souhrnný seznam hesel v závěru.

Při výběru hesel jsem se soustředil především na tematiku z oblasti mezinárodní politiky a diplomacie, u druhé oblasti výběrově i s uvedením metod diplomatické praxe. I když méně, nebylo samozřejmě možné nepostihnout i problematiku ze sféry mezinárodního práva, mezinárodních organizací a světové ekonomiky,

protože zařazení některých aktů podle příslušnosti jen k daným oborům není vždy tak jednoznačné a navíc jsou tyto vzájemně provázané. Rámcově jen těmi nejdůležitějšími hesly je postižena i problematika evropské integrace a bezpečnosti, kterou podobně jako výše zmíněné oblasti detailněji postihují k tomu speciálně zaměřené publikace, jejichž tituly jsou pro další orientaci uvedeny v seznamu literatury. Na druhé straně jsem zase usiloval včlenit do tematického rámce publikace i realie vztahující se k mezinárodnímu postavení českého státu a jeho zahraniční politice a diplomacii.

Při vědomí, že se jedná o snahu přehledně a soustředěně zpracovat tematiku, která je jinak „rozmělněna“ v publikacích se širším obsahovým záběrem, bude autor čtenářům vděčen za všechny podnětné připomínky. Oproti předchozím vydáním (2002, 2006) došlo v tomto již třetím vydání k dalšímu zpřesnění a aktualizaci některých skutečností v dosavadních heslech a zároveň byla přidána další hesla.

Praha, září 2020

prof. PhDr. Zdeněk Veselý, CSc.

A

ABC SMLOUVA

(25. říjen 1915) – arbitrážní smlouva mezi Argentinou, Brazílií a Chile uzavřená v Buenos Aires s úmyslem oslabit vliv USA v Latinské Americe. Signatářské státy se zavazovaly k mírovému řešení případných konfliktů prostřednictvím arbitráže. Smlouva však nakonec byla ratifikována jen Brazílií.

ABM SMLOUVA

– viz SOVĚTSKO-AMERICKÁ SMLOUVA O OMEZENÍ SYSTÉMŮ PROTIRAKETOVÉ OBRANY

ADRIATICKÁ INICIATIVA

– viz STŘEDOEVROPSKÁ INICIATIVA

AFRICKÁ CHARTA LIDSKÝCH PRÁV

(27. červen 1981) – byla přijata členskými zeměmi Organizace africké jednoty v Nairobi. Označována též jako Banjulská charta podle města Banjul (hlavní město Gambie), kde byl v lednu 1981 připraven její definitivní text. Představuje první komplexní úpravu lidských práv na africkém kontinentě. Do poloviny devadesátých let se

k ní přihlásily téměř všechny členské země OAJ. Vstoupila v platnost 21. října 1986.

AFRICKÉ HOSPODÁŘSKÉ SPOLEČENSTVÍ

– viz SMLOUVA Z ABUJI

AHTISAARIHO PLÁN

(leden 2007) – plán bývalého finského prezidenta ve funkci zmocněnce OSN M. Ahtisaariho na budoucí status Kosova, které se mělo stát pod mezinárodním dohledem multietnickým a demokratickým státem. Aniž by v plánu byla zmínka o nezávislosti, Kosovo mělo mít určité rysy formální státní suverenity jako například právo vstupovat do mezinárodních organizací či uzavírat mezinárodní smlouvy. Srbsko v této podobě plán odmítlo, kosovský parlament ho přivítal. Plán nebyl realizován, kosovská strana jednostranně vyhlásila počátkem roku 2008 nezávislost Kosova podle svých představ. Ahtisaariho iniciativa byla v roce 2008 oceněna Nobelovou cenou za mír.

ACHÁJSKÝ SPOLEK

– viz SYMMACHIE

AITÓLSKÝ SPOLEK

– viz SYMMACHIE

AJGUNSKÁ SMLOUVA

– viz RUSKO-ČÍNSKÉ SMLOUVY

AKCESNÍ SMLOUVY

(říjen–prosinec 1813) – smlouvy, jimiž se s oslabujícím postavením Napoleona rozpadal Rýnský spolek (viz). Dne 8. října smlouvou uzavřenou v Riedu s Rakouskem na stranu protinapoleonské koalice přistoupilo Bavorsko, smlouvou ve Fuldě z 2. listopadu Würtembersko, od 20. listopadu do 2. prosince pak smlouvami ve Frankfurtu nad Mohanem Bádensko, Hessensko-Darmstadsko ad.

AKKERMANSKÁ KONVENCE

(7. říjen 1826) – byla uzavřena v Akkermanu mezi Ruskem a Tureckem. Poskytovala Rusku možnost volného obchodu a právo průjezdu Úžinami a ve východním Černomoří. Rusko též získalo část východního pobřeží Černého moře (Suchumi).

ALANDSKÝ KONGRES

(1718–1719) – konal se na Alandských ostrovech, kde se sešli k jednání o ukončení rusko-švédské války v rámci třetí severní války zmocněnci Ruska a Švédska. Na jednání měl být uzavřen

mír i spojenecký svazek mezi oběma zeměmi. Avšak po smrti švédského krále Karla XII. byla jednání přerušena a válka pokračovala až do roku 1721.

ALADI

– viz SMLOUVA Z MONTEVIDEA

ALBA

– viz BOLÍVAROVSKÝ SVAZ PRO LID NAŠÍ AMERIKY

ALBÁNSKÁ DEKLARACE

(9. listopad 1921) – vydána mocnostmi Dohody v Paříži poté, co konference velvyslanců na konferenci v Londýně v listopadu 1920 stvrdila nezávislost Albánie. Deklarace stvrzovala albánské hranice z roku 1913.

ALEXANDRIJSKÁ KONVENCE

(27. listopad 1840) – uzavřena v závěru egyptsko-turecké války (1832–1840) mezi britským generálem Charlesem Napierem a egyptským pašou Muhammadem Alím k prosazení Londýnské konvence z 15. července 1840 (viz).

ALIANCE ČTYŘ

(Čtyřaliance, Quadruple alliance) – 1. (2. srpen 1718) – vznikla přistoupením Rakouska k Alianci tří (viz). Jejím úkolem bylo přimět Španělsko k dodržování podmínek Utrechtského míru

(viz). – **2.** (20. listopad 1815) – koalice uzavřená v den podpisu Pařížského míru (viz) mezi čtyřmi vítěznými mocnostmi nad Napoleonem – Ruskem, Pruskem, Rakouskem a Velkou Británií. Jejím základem byla smlouva z Chaumont (viz). Aliance čtyř byla namířena proti opětné možné obnově francouzského expanzionismu. Signatáři se také zavazovali na společných kongresech projednávat stabilitu situace v Evropě a mocensky a vojensky zasáhnout proti narušení tzv. principu legitimacy, tj. dynastické vlády, ve Francii i dalších evropských zemích. Količní ujednání položilo základ intervenční politiky tzv. Svaté aliance (viz). – **3.** (22. duben 1834) – spojenecký svazek Velké Británie, Francie, Španělska a Portugalska k podpoře liberálů ve Španělsku a v Portugalsku proti tendencím tamních feudálních reakčních sil, podporovaných „východními mocnostmi“, tj. Ruskem a Rakouskem, které chtěly obnovit intervenční principy Svaté aliance.

ALIANCE TŘÍ

– **1.** (23. leden 1668) – společenství Anglie a Nizozemska, v dubnu téhož roku rozšířené o Švédsko, zaměřené proti expanzi francouzského krále Ludvíka XIV. – **2.** (4. leden 1717) – dohoda Velké Británie, Francie a Nizozemska uzavřená v Haagu o společném postupu

proti Španělsku, které usilovalo zmocnit se svých někdejších držav v Itálii. V srpnu 1718 k dohodě přistoupilo Rakousko a v listopadu téhož roku ještě Savojsko. Po úspěšných válečných akcích aliance (1718–1719) bylo Španělsko nuceno uznat podmínky Rastattského míru (viz).

ALIANČNÍ SYSTÉM SOVĚTSKÉHO BLOKU

Formoval se v rámci společného postupu proti případné obnově německého nebezpečí. První rovinu představovaly bilaterální smlouvy, které uzavřely jednotlivé státy se Sovětským svazem. První smlouvou byla československo-sovětská spojenecká smlouva z roku 1943 (viz). Tyto smlouvy se však posléze stávaly nástrojem sovětizace střední a jihovýchodní Evropy a stmelení sovětského bloku, kdy se v době počínající studené války spojenci Sovětského svazu měnili v jeho satelity. Další rovinou bilaterálních smluv pak byly smlouvy mezi samotnými tzv. lidově demokratickými (posléze označovanými jako socialistické) státy (Albánie, Bulharsko, Československo, Jugoslávie, Maďarsko, Polsko, Rumunsko). Sovětský svaz nadto ještě navázal spojenecké smlouvy s Mongolskem (1946) a Čínou (1950). V souvislosti se sovětsko-južoslávskou roztržkou byly v říjnu 1949 spojenecké smlouvy s Jugoslávií jednostranně vypovězeny. V souvis-

losti se sovětsko-čínskou roztržkou zase v roce 1979 vypověděla spojenec-kou smlouvu se Sovětským svazem Čína (viz Sovětsko-čínské spojenec-ké smlouvy). Sovětský svaz a ostatní evropské země sovětského bloku (vy-jma Albánie) pak v šedesátých a se-dmdesátých letech mezi sebou uzavře-ly nové spojenecké smlouvy, namířené již především proti „americkému im-perialismu“ a jeho spojencům v NATO. Vojenskopolitickým výrazem multilate-rálního aliančního systému sovětské-ho bloku se v roce 1955 stala Varšavská smlouva (viz).

ALTMARSKÉ PŘÍMĚŘÍ

(26. září 1629) – bylo uzavřeno mezi Švédskem a Polskem na šest let. V roce 1635 pak bylo prodlouženo. Příměří bylo uzavřeno z iniciativy Francie, kte-rá potřebovala švédskou pomoc v boji proti Habsburkům.

ALTRANSTÄDSKÁ DOHODA

(1. září 1707) – byla uzavřena z inicia-tivy britské diplomacie mezi Švédskem a Rakouskem. Císař Josef I. se v ní za-ručoval dodržovat náboženskou svo-bodu ve Slezsku. Dohoda potvrzova-la vzájemnou neutralitu a znamenala neúspěch snah francouzské diploma-cie o získání spojení se Švédskem ve válkách o španělské dědictví.

ALTRANSTÄDSKÁ MÍROVÁ SMLOUVA

(24. září 1706) – byla uzavřena mezi Polskem a Švédskem. Porazený polský král a saský kurfiřt August II. se v ní zřekl rusko-polské spojenecké smlou-vy z roku 1704 (viz). Polským králem se stal švédský favorit Stanislaw Leszc-zyński.

ALVENSLEBENOVA KONVENCE

(8. únor 1863) – byla uzavřena v Pe-trohradě mezi Ruskem a Pruskem ke vzájemné podpoře při potlačování pol-ského povstání z iniciativy pruského kancléře Otto von Bismarcka. Za prus-kou stranu ji podepsal generál Gu-stav von Alvensleben. Francie a Velká Británie proti ní však protestovaly, že je v rozporu s mezinárodním právem a ne-byla tak realizována.

AMAZONSKÝ PAKT

(1978) – označení pro Amazonskou radu spolupráce (Amazonian Coope-ration Council), ustavenou podpisem Smlouvy o spolupráci v regionu Ama-zonie. Posláním paktu je udržovat rov-nováhu mezi ekonomickým růstem a životním prostředím v oblasti. Signatá-ři smlouvy jsou Bolívie, Brazílie, Ekvá-dor, Guayana, Kolumbie, Peru, Suri-nam a Venezuela.

AMERICKÁ ÚMLUVA O LIDSKÝCH PRÁVECH

(22. listopad 1969) – byla přijata v hlavním městě Kostariky San José (proto též označována jako Pakt ze San José) členskými zeměmi Organizace amerických států (viz) v návaznosti na Chartu OAS na meziamerické konferenci, věnované speciálně lidským právům. Úmluva představuje první komplexní a právně závaznou kodifikaci lidských práv na americkém kontinentě. Na ni pak navázaly další úmluvy, týkající se dílčích aspektů lidských práv.

AMERICKO-JAPONSKÁ BEZPEČNOSTNÍ SMLOUVA

(8. září 1951) – byla podepsána v San Franciscu v den podpisu mírové smlouvy s Japonskem. Dne 8. března 1954 pak byla doplněna dohodou o pomoci a vzájemném zajištění obrany, umožňující remilitarizaci Japonska. Dne 19. ledna 1960 byla uzavřena nová smlouva, umožňující rozmístění amerických vojenských jednotek na území Japonska.

AMERICKO-KUBÁNSKÉ SMLOUVY

(22. květen 1903) – **1.** politická tzv. Stálá smlouva, zahrnující Plattův dodatek (viz). – **2.** ekonomická tzv. Reciproční smlouva. Smlouvy vstoupily v platnost 27. prosince 1903.

AMERICKO-PANAMSKÁ SMLOUVA

(7. září 1977) – jejím obsahem bylo, že Panamský průplav bude pod společnou správou a k 1. lednu 2000 ho pak USA předají Panamě.

AMSTERDAMSKÁ SMLOUVA

(15. srpen 1717) – byla uzavřena mezi Ruskem, Francií a Pruskem. Byla výsledkem snah ruského cara Petra I. v době napjatého vztahu s Anglií. Aby Petr dosáhl spojení s Francií, vydal se dokonce osobně do Paříže. Smlouvou se vytvářel obranný spolek, stanovující vzájemné územní záruky. Francie se zavázala zastavit finanční pomoc Švédsku a předpokládala své zprostředkování při urovnání vztahů mezi Ruskem a Švédskem v rámci severní války.

AMSTERDAMSKÁ SMLOUVA

(2. říjen 1997) – byla výsledkem jednání mezivládní konference, která se na základě článku N *Maastrichtské smlouvy* (viz) dohodla na zjednodušeném a upraveném textu smlouvy o Evropské unii a v jejím rámci i o novelizaci smlouvy o založení Evropského společenství (viz). Došlo k posílení pravomocí orgánů unie a spolupráce ve všech třech pilířích EU, tj. v oblasti působnosti ES, v oblasti společné bezpečnosti a za-

hraniční politiky a zejména v oblasti vnitřní správy a justice (tzv. třetí pilíř)). Proto je novelizované znění smlouvy též označováno jako Maastricht II. V platnost vstoupila 1. května 1999.

ANCÓNSKÁ SMLOUVA

(20. říjen 1883) – mírová smlouva mezi Chile a Peru ukončující tzv. ledkovou válku (též tzv. pacifickou válku) Chile s Peru a Bolívií. Chile získalo provincii Tarapá a na deset let do správy oblasti Tacna a Arica, kdy o jejich budoucnosti pak měl rozhodnout plebiscit. Ten se však neuskutečnil. S Bolívií Chile uzavřelo mír v roce 1884, stvrzený až v roce 1904. Bolívie jím ztratila přístup k moři. Celkově tak Chile rozšířilo své území o jednu čtvrtinu s významnými nalezišti ledku, mědi a dalších surovin.

ANDRÁSSYHO NÓTA

(30. prosinec 1875) – též Vídeňské ultimátum – nota rakousko-uherského ministra zahraničí Gyuly Andrásyho st., obsahující jménem Spolku tří císařů (viz) a dalších evropských mocností plán umírněných reforem na Balkáně v době povstání Jihoslovanů proti Turkům. Turecko návrhy obsažené v notě, která byla v Istanbulu předána 3. ledna 1876, přijalo. Povstalci ho však jako nedostatečný odmítli. Další návrhy pak obsahovalo Berlínské memorandum (viz).

ANDRÁSSYHO NÓTA

(27. říjen 1918) – nota rakousko-uherského ministra zahraničí Gyuly Andrásyho ml. americkému prezidentovi Woodrowovi Wilsonovi. Rakousko-Uhersko souhlasilo s podmínkami příměří na základě Wilsonovy note z 18. října, v níž byly odmítnuty předchozí rakousko-uherské mírové nabídky s tím, že bylo sděleno, že pouhá autonomie národů Rakousko-Uherska již není dostatečným základem pro mírová jednání. Nota byla publikována následující den a veřejností pochopena jako kapitulace. To vedlo konkrétně v Praze k radikalizaci postojů české veřejnosti a její reprezentace a k vyhlášení samostatného československého státu.

ANDRUŠOVSKÉ PŘÍMĚŘÍ

(30. leden 1667) – bylo uzavřeno v Andrušovu u Smolenska na závěr rusko-polské války (1654–1667) po tříletém vyjednávání mezi Ruskem a Polskem z obavy před tureckým nebezpečím. K Rusku byla připojena levobřežní Ukrajina, dočasně Kyjev, část Běloruska. Pravobřežní část Ukrajiny zůstala Polsku. Na základě tohoto příměří pak byla roku 1686 uzavřena rusko-polská smlouva o „věčném míru“ (viz).

ANDSKÁ SKUPINA

– viz BOGOTSKÁ DEKLARACE

ANDSKÉ SPOLEČENSTVÍ NÁRODŮ

– viz CARTAGENSKÁ SMLOUVA

ANDSKÝ PAKT

– viz CARTAGENSKÁ SMLOUVA

ANGLO-DÁNSKÁ SPOJENECKÁ SMLOUVA

(5. září 1654) – byla uzavřena za Cromwellovy éry ve sledu smluv se Švédskem (11. duben 1654) a s Francií (3. listopad 1655). Anglie v ní získala právo průjezdu Sundskou úžinou za stejných podmínek, jaké dosud mělo Nizozemsko.

ANGLO-FRANCOUZSKÁ SPOJENECKÁ SMLOUVA

– **1.** (3. listopad 1655) – byla uzavřena proti Španělsku ve sledu spojeneckých smluv cromwellové Anglie se Švédskem (11. duben 1654) a Dánskem (5. září 1654). Týž den byla podepsána také obchodní dohoda. Nato 5. září 1656 navázala dohoda o přátelství. Francie se v ní tajně zavázala, že nebude na svém území trpět politikou aktivitu Stuartovců. – **2.** (1. červen 1670) – uzavřena v Doveru jako tajná dohoda mezi anglickým králem Karlem II. a francouzským králem Ludvíkem XIV. Jejím obsahem byl závazek Karla II. ke spojenectví s Francií proti Španělsku a Severnímu Nizozemí a že přestoupí na katolickou víru, po-

kud mu Francie v případě konfliktu s parlamentem poskytne roční podporu pět milionů franků. Na ni navázala ještě smlouva z 21. prosince z Londýna a upřesňovala útok proti Nizozemsku. Francii se tak podařilo rozbít koalici Anglie se Severním Nizozemím a vyhlásit mu společně roku 1672 válku. V roce 1674 však Anglie uzavřela s Nizozemskem separátní mír a postavila se na jeho stranu proti Francii (viz Mír v Nijmegen).

ANGLO-NIZOZEMSKÁ MÍROVÁ SMLOUVA

– **1.** (4. duben 1654) – byla uzavřena ve Westminsteru a ukončovala válku mezi oběma zeměmi, započatou roku 1652. Nizozemsko jí v podstatě uznalo anglické Zákony o plavbě (viz) a zavázalo se nepodporovat nároky Karla II. na anglický trůn. Cromwellová Anglie zase Nizozemsku slíbila solidaritu proti katolicismu. Sporné problémy byly svěřeny k rozhodování švýcarským kalvinistickým kantonům. – **2.** – viz Mír v Bredě. – **3.** (19. únor 1674) – byla uzavřena ve Westminsteru a ukončovala třetí anglo-nizozemskou válku (1672–1674) a znamenala návrat k předválečnému stavu.

ANGLO-PORTUGALSKÉ SMLOUVY

– **1.** (1654) – uzavřena v rámci formování koalice Anglie proti Španělsku. Proti

němu chtělo získat mezinárodní podporu i Portugalsko, jež se roku 1640 vymanilo ze španělské nadvlády. Anglie ve smlouvě Portugalsku zaručila integritu jeho koloniálního panství. Téhož roku jako anglo-portugalská smlouva byly uzavřeny spojenecké smlouvy Anglie s Dánskem a se Švédskem a o rok později s Francií. – **2.** (16. květen 1703) – spojenecká smlouva uzavřená v Lisabonu. Anglie se zavazovala Portugalsku pomocí ve válce proti Španělsku a Francii. Týž den se ke smlouvě připojily také Nizozemsko a Rakousko. – **3.** Tzv. Methuenova smlouva (27. říjen 1703) – byla uzavřena mezi Anglií a Portugalskem (za anglickou stranu jejím vyslancem lordem Johnem Methuenem). Jejím obsahem byla zejména obchodní ujednání. Portugalsko se tak dostalo do závislosti na Anglii a nemohlo se orientovat na Francii. Zrušena v roce 1836.

ANGLO-ŠVÉDSKÁ SPOJENECKÁ SMLOUVA

(11. duben 1654) – byla uzavřena z iniciativy Olivera Cromwella ve sledu podobných smluv s Dánskem (5. září 1654) a Francií (3. listopad 1655). Týkala se též svobody obchodu.

ANGOLSKO-KUBÁNSKÁ DEKLARACE

(19. březen 1984) – podepsaná v Havaně prezidenty Angoly a Kuby Josém

Eduardem dos Santosem a Fidelem Castrem o stažení kubánských jednotek z Angoly poté, co se z Angoly a Namibie stáhnou jihoafrické jednotky. Kubánské jednotky byly v Angole přítomny od vyhlášení její nezávislosti v roce 1975 a podporovaly vládní hnutí MPLA proti opozici (UNITA) podporovanou JAR. Kuba svou vojenskou přítomnost v Angole a dalších afrických zemích opírala o tvrzení, že je s ohledem na původ většiny svého obyvatelstva vlastně latinskoamericko-africká země (tzv. Castrova doktrína), která je solidární s bojem afrických národů za nezávislost. Kubánské jednotky odešly z Angoly až v roce 1990.

ANKARSKÁ DOHODA

(12. září 1963) – asociační dohoda mezi Tureckem a Evropským hospodářským společenstvím.

ANKARSKÁ SMLOUVA

(20. říjen 1921) – byla uzavřena mezi Francií a Tureckem. Byl to výraz snahy Francie, odmítající britskou pomoc Německu, uzavřít s Tureckem separátní mírovou smlouvu poté, co se nepodařilo realizovat dohodovou mírovou smlouvu s Tureckem ze Sèvres (viz). Smlouva byla podepsána po porážce Řeků u Sakaryi v rámci řecko-turecké války (1919–1922). Smlouva narazila na odpor Velké Británie, i když se

francouzská diplomacie snažila ujasňovat, že se týká jen dílčích otázek bilaterálních francouzsko-tureckých vztahů.

ANKARSKÁ SMLOUVA

(30. říjen 1930) – byla uzavřena mezi Řeckem a Tureckem. Signatáři v ní uznali teritoriální status quo a ukončili tak vleklé územní spory mezi oběma státy. Smlouva otevřela cestu k uzavření Balkánského paktu (viz).

ANKARSKÁ SMLOUVA

(28. únor 1953) – smlouva o přátelství a spolupráci mezi Řeckem, Tureckem a Jugoslávií. V roce 1954 byla nahrazena Balkánským paktem (viz).

ANSEJSKÉ SMLOUVY

– série smluv Japonska s USA a některými evropskými mocnostmi. První smlouvou tohoto druhu byla japonsko-americká smlouva o míru a přátelství uzavřená u městečka Kanagawy 31. března 1854. Byla na Japonsku vynucena demonstrací amerického válečného loďstva pod velením komandora Matthewa Calbraighta Perryho v zálivu poblíž šógunova sídla v Edu. Smlouva otvírala pro americký obchod přístavy Šimoda a Hakodate. Následovaly pak podobné smlouvy Japonska s Velkou Británií (1854), Ruskem (1855) a Nizozemskem (1856), poskytující jednostranně výhodné ob-

chodní podmínky těmto státům a jejich občanům vůči Japonsku. Ty pak byly ještě rozšířeny dalšími smlouvami z roku 1858. Konkrétně Japonsko bylo nuceno zrušit svou celní autonomii, poskytnout cizincům právo exterritoriality a otevřít další přístavy. Japonku se však podařilo pomocí reformem Meidži v období 1862–1912 obnovit svou suverenitu a modernizovat zemi. V rámci toho se pak též podařilo dosáhnout revize uvedených smluv. Ve druhé polovině devadesátých let byla zrušena exterritorialita a roku 1911 opětně obnovena japonská celní autonomie. Smlouvy vytrhly Japonsko z jeho stálé izolace a včlenily ho do systému světového obchodu.

ANTALKIDŮV MÍR

(386 př. n. l.) – též **Královský mír** – ukončil korintskou válku řeckých měst proti Spartě, s níž bojovala i Persie. Při mírových jednáních vedoucí spartského poselstva Antalkidás navrhl ponechat perskému králi řecká města v Malé Asii s tím, že jim bude poskytnuta autonomie. S tím nesouhlasila delegace Athén a jejich spojenců. Perský král však Řekům nadiktoval mírové podmínky na základě Antalkidova návrhu. Dále byla v Řecku zakázána existence jakýchkoli spolků mimo peloponéského. Celkově tak byla stvrzena politická roztržičnost a slabost Řecka.

ANTVERPSKÁ SMLOUVA

– viz PŘÍMĚŘÍ MEZ ŠPANĚLSKEM
A NIZOZEMSKEM

ANZUK

(16. duben 1971) – smlouva o vzájemné pomoci a obraně uzavřená v Singapuru mezi Austrálií, Malajsií, Novým Zélandem, Singapurem a Velkou Británií. V platnost vstoupila 1. listopadu 1971.

ANZUS

(1. září 1951) – smlouva o obranném společenství podepsaná v San Franciscu mezi Austrálií, Novým Zélandem a USA. Pakt byl pojat jako součást tichomořského bezpečnostního systému, jehož součástí byly též bezpečnostní smlouvy USA s Japonskem a Filipínami, uzavřené též v San Franciscu. Roku 1986 Nový Zéland zakázal do svých přístavů vstup plavidlům s jadernými zbraněmi.

APEC

– viz ASIJSKO-TICHOMOŘSKÁ
EKONOMICKÁ SPOLUPRÁCE

ARABSKÁ CHARTA LIDSKÝCH PRÁV

(15. září 1994) – byla připravena Stálou arabskou komisí pro lidská práva a přijata 22 státy na zasedání Ligy arabských zemí v Káhiře. Podobně jako v Káhirske deklaraci lidských práv v is-

lámu z roku 1990 jsou i v chartě lidská práva pojímána v souladu s islámem a islámským právem (*šarí'a*), striktně je popřeno právo konvertovat od islámu k jinému náboženství. Charta vstoupila v platnost 30. června 1997.

ARABSKÝ KONGRES

(18.–23. červen 1913) – jednání tajných arabských organizací v Paříži, usilujících o programové sjednocení Arabů. Byla požadována reorganizace Osmanské říše na principech dualismu, dále byla požadována autonomie pro arabské správní jednotky (vilájety) a jazyková rovnost. Turecká vláda však tyto požadavky odmítla. V důsledku toho pak v arabském hnutí převládl požadavek úplné nezávislosti, prosazovaný organizacemi Mladoarabů (al-Fatát) a důstojníků (al-Ahd).

ARBITRÁŽNÍ ROZSUDEK Z AMIENS

(1264) – byl vynesen Ludvíkem IX. (Svatým) jako zvoleným prostředníkem mezi anglickým králem Jindřichem III. a proti němu povstávajícími anglickými barony v čele se Simonem z Montfortu. Ludvík rozhodl ve prospěch krále o neplatnosti tzv. oxfordského statutu z roku 1258, kterým si šlechtici vynutili, že královská vláda přešla na výbor pro reformy. Část baronů opět v čele se Simonom z Montfortu Ludvíkovo roz-

hodnutí nepřijala a dále pokračovala v odboji proti Jindřichovi.

ARRASKÁ UNIE

(6. leden 1579) – byla uzavřena v Arrasu mezi šlechtou z provincií Artois a Henegavsko, ochotnou k podpoře španělského krále Filipa II. Odpůrci vzápětí založili Utrechtskou unii (viz).

ARRASKÝ MÍR

(1482) – byl uzavřen v Arrasu mezi francouzským králem Ludvíkem XI. a arciknížetem Maxmiliánem Habsburským. Ludvík získal část území z dědictví vévody Karla Smělého (vévodství burgundské, Pikardie, Artois aj.)

ASEAN

– viz SDRUŽENÍ NÁRODŮ
JIHOVÝCHODNÍ ASIE

ASIJSKO-TICHOMOŘSKÁ EKONOMICKÁ SPOLUPRÁCE

(6.–7. listopad 1989) – (Asia Pacific Economic Cooperation – **APEC**) – mezivládní ekonomické společenství, ustavené zeměmi ASEAN (viz) a Jižní Koreou, Japonskem, Austrálií, Novým Zélandem, Kanadou a USA. Později přistoupily Čína, Mexiko, Rusko a další země. V roce 1994 APEC za svůj cíl vyhlásila vytvořit do roku 2020 oblast volného obchodu.

ASOCIAČNÍ DOHODY

– též **Evropské dohody** – smlouvy ES (EU) o přidružení bývalých postkomunistických zemí. 16. prosince 1991 podepsána smlouva o přidružení s ČSFR, Polskem a Maďarskem, 22. prosince 1992 s Bulharskem, 1. března 1993 s Rumunskem, 12. června 1995 s Estonskem, Litvou a Lotyšskem. Dne 4. října 1993 byly po rozpadu Československa uzavřeny nové dohody s Českou republikou a Slovenskou republikou.

ATHÉNSKÁ PŘÍSTUPOVÁ SMLOUVA K EVROPSKÉ UNII

(16. duben 2003) – byla uzavřena mezi členskými státy Evropské unie a Českou republikou, Estonskem, Kypr, Litvou, Lotyšskem, Maďarskem, Maltou, Polskem, Slovenskem a Slovinskem. Smlouva vstoupila v platnost 1. května 2004. Jednalo se o nejpočetnější jednorázové rozšíření EU (z patnácti na 25 členských zemí).

ATHÉNSKÝ NÁMOŘNÍ SPOLEK

– viz SYMMACHIE

ATLANTICKÁ CHARTA

(12. srpen 1941) – podepsali ji F. D. Roosevelť a W. Churchill. Obsahovala odmítnutí územních anexí, obnovení svr-

chovanosti porobených národů, právo národů zvolit si svobodně svou vlastní vládu, umožnění volného obchodu. Stanovovala, že poválečný svět bude organizován na základě spolupráce vítězných států. Zveřejněna 14. srpna téhož roku; dne 24. září se k ní připojily Sovětský svaz, Francie, Československo, Polsko a další státy. V jejím duchu byla také formulována Deklarace Spojených národů (viz) a stala se tak ideovým základem budoucí OSN.

AUGŠPURSKÁ LIGA

(9. červenec 1686) – byla uzavřena jako spojenecký svazek římsko-německého císaře, Španělska, Švédska, Bavorska a dalších německých států proti expanzivní politice Francie (konkrétně zájem Ludvíka XIV. o nástupnictví ve Falcii) a jejímu očekávanému útoku proti říši.

Vzápětí se liga s Francií střetla v tzv. devítileté válce (1688–1697), ukončené mírem v Rijswijku (viz).

AUGŠPURSKÝ NÁBOŽENSKÝ MÍR

(25. září 1555) – byl uzavřen mezi římsko-německým císařem Karlem V. a německými říšskými knížaty a vyhlášen jako říšský zákon na sněmu v Augšpurku. Znamenal ukončení náboženských bojů mezi katolíky a protestanty a právně uznával luteránskou víru podle tzv. augšpurského vyznání z roku 1530. Stvrzoval podle zásady „čí vláda, toho náboženství“ náboženské a politické rozdělení říše na katolickou a protestantskou část. Znamenal konec výhradního monopolu katolické církve. Mír trval až do začátku třicetileté války v roce 1618.

B

BADAJOZSKÉ MÍROVÉ SMLOUVY

(6. červen 1801) – byly podepsány v Badajozu (Španělsko) a uzavíraly neúspěšnou válku Portugalska proti Francii a Španělsku. Portugalsko se zavazovalo uzavřít své přístavy britským vojenským i obchodním lodím a otevřít je pro Francii a její spojence. Portugalsko Španělsku vrátilo část území a Francii postoupilo část území Guayany. Zavázalo se též k zaplacení válečné náhrady. Francie však na rozdíl od Španělska svou smlouvu s Portugalskem neratifikovala (viz Madridská smlouva).

BAFTA

– viz **BALTICKÁ ZÓNA VOLNÉHO
OBCHODU**

BAGDÁDSKÝ PAKT

(24. únor 1955) – smlouva o vojenské spolupráci mezi Tureckem a Irákem. Pakt měl být protiváhou proti rostoucímu vlivu Egypta v oblasti Blízkého východu. V témže roce k paktu přistoupily Velká Británie, Írán a Pákistán, částečně i USA. Po vystoupení Iráku v roce 1959 pakt přejmenován na **CENTO** (viz).

BALFOUROVA DEKLARACE

(2. listopad 1917) – dopis britského ministra zahraničí Jamese Balfoura zástupci Světové sionistické organizace lordu Rothschildovi, v němž sliboval podporu britské vlády „ke zřízení židovského domova v Palestině“. V roce 1920 byla deklarace vtělena do mandátu Palestiny, přidělenému Společností národů Velké Británie.

BALKÁNSKÁ DOHODA

(9. únor 1934) – byla uzavřena v Athénách po předchozím uzavření bilaterálních smluv mezi Řeckem, Jugoslávií, Rumunskem a Tureckem na obranu hranic, stanovených mírovými smlouvami. Pakt však negarantoval asijské hranice Turecka, připouštěl i vstup Bulharska a Albánie. Dne 27. dubna 1938 Řecko a Turecko uzavřely k paktu doplňkovou smlouvu obsahující závazek neutrality v případě napadení jedné ze smluvních stran. Spolu s tím byly o dalších deset let prodlouženy další vzájemné smlouvy. Dne 31. července 1938 Bulharsko uzavřelo se zeměmi Balkánské dohody ujednání o zrušení ustanovení mírové smlouvy z Neuilly omezující vyzbrojení Bulharska (tzv. Soluňský

pakt). Fakticky tak došlo koncem třicátých let k oslabení paktu a v roce 1940 k jeho definitivnímu rozpadu.

BALKÁNSKÁ LIGA

(13. březen 1912) – byla ustavena uzavřením tajné spojenecké dohody mezi Srbskem a Bulharskem za podpory Ruska namířené proti Turecku. Dohoda obsahovala vojenskou konvenci a dohodu o rozdělení Makedonie. Posléze k alianci přistoupily Černá Hora a Řecko. Liga se střetla s Tureckem v 1. balkánské válce (1912–1913), ale po ní se pak rozpadla v důsledku rozporů s Bulharskem, se kterým se jeho bývalí spojenci střetli ve 2. balkánské válce.

BALKÁNSKÝ PAKT

(9. srpen 1954) – byl uzavřen na Bledu jako vojenský pakt mezi Jugoslávií, Řeckem a Tureckem. Rozšiřoval spojenecké smlouvy z 28. února 1953 (viz Ankerská smlouva). Záhy však v důsledku řecko-tureckých rozporů ohledně Kypru ztratil pakt svůj smysl a v roce 1959 Jugoslávie odmítla jeho prodloužení.

BALTA-LIMANSKÁ KONVENCE

(1. květen 1849) – dohoda mezi Ruskem a Tureckem o společné okupaci podunajských knížectví po potlačení

vní povstání ve Valašsku ruskými vojsky. Rusko se sice roku 1851 vojensky stáhlo, ale jeho rostoucí vliv v této oblasti pak přispěl k zostření rozporů mezi ním a západními mocnostmi.

BALTICKÁ ZÓNA VOLNÉHO OBCHODU

(Baltic Free Trade Area – **BAFTA**) – byla uzavřena v roce 1994 dohodou mezi Litvou, Lotyšskem a Estonskem. Zanikla v roce 2004 vstupem těchto zemí do EU.

BALTICKÝ PAKT

(12. září 1934) – byl uzavřen v Ženevě mezi Litvou, Lotyšskem a Estonskem. Litva od paktu očekávala posílení svých pozic vůči Polsku. K paktu se odmítlo připojit Finsko, které proklamovalo svou „skandinávskou orientací“.

BALTSKÁ KONFERENCE

(29.–30. březen 1922) – konala se v Rize za účasti zástupců Lotyšska, Polska, Estonska a sovětského Ruska. Finsko se zúčastnilo jen informativně. Litva se neúčastnila kvůli sporům o Vilnius s Polskem. Konference jednala o ekonomické rekonstrukci, obnově obchodních styků a o vzájemných vztazích mezi účastníky. Vyslovila se pro garanci mírových smluv, které sovětské Rusko uzavřelo s dalšími účastníky konference.